

ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ

УДК 001.293:303.64

**ІМПАКТ-ФАКТОР (ІФ) – «ЧИННИК ВПЛИВОВОСТІ»:
ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ОЦІНКИ РОБОТИ НАУКОВЦЯ***М. В. Савицький, д. т. н, проф., Г. П. Євсєєва, д. н. держ. управ.,
Н. А. Дорофєєва, зав. наук.-тех. бібліотекою ДВНЗ ПДАБА*

Ключові слова: наукометричні бази даних, імпаکت-фактор, науковий індекс цитування, індекс Хірша

За новими вимогами МОН України (наказ № 1112 і зміни до нього), принаймні одна стаття аспіранта і чотири статті докторанта повинні бути опубліковані в зарубіжних виданнях (які не обов'язково входять в наукометричні бази) або у виданнях України, включених у міжнародні наукометричні бази за напрямом, який відповідає підготовці дисертації. При цьому перелік наукометричних баз у наказі не вказаний.

Наказ викликав чималу стурбованість і виявив необхідність роз'яснення деяких наукометричних і бібліометричних понять (наукометричні бази даних, імпакт-фактор, науковий індекс цитування, індекс Хірша тощо).

Імпакт-фактор (ІФ) – «чинник впливовості» – середнє число посилань, що доводяться на одну статтю журналу протягом певного відрізка часу. ІФ є чисельним показником важливості наукового журналу. Чим вище значення імпакт-фактора, тим вища його інформаційна, наукова цінність і активність. Зазвичай імпакт-фактор розраховують великі інформаційні центри. Завдання автора – оцінити імпакт-фактор того або іншого журналу і вирішити, кому довірити свою статтю. Разом з імпакт-фактором існують й інші бібліометричні показники журналів, які вельми змістовні, але використовуються значно рідше.

Науковий індекс цитування статей (ІЦ) – кількість посилань (цитат), розподілених за роками, на дану статтю в інших джерелах (персональний індекс цитування). ІЦ – база даних за періодичними виданнями («база даних цитат»), в якій збираються бібліографічні дані про журнальні публікації (автор, заголовок, найменування журналу, рік, том, випуск, сторінки) і пристатейні списки цитованої літератури. Така база дозволяє знаходити як публікації, що цитуються в окремо взятій статті, так і публікації, що цитують цю статтю. Бази «даних цитат» можна розділити на групи: міжнародні і національні наукові індекси цитування.

Імпакт-фактору та індексу цитування останніми роками приділяється особлива увага. За ними сьогодні оцінюється рівень журналів, якість опублікованих у них статей, через них з'ясовується фінансова підтримка дослідникам і здійснюється прийом співробітників на роботу.

Крім індексу цитованості, іншим вельми інформативним показником вважається індекс Хірша (*h-індекс*) – з'єднання кількості цитат і публікацій. Індекс Хірша був запропонований у 2005 році американським фізиком Хорхе Хіршем з Університету Сан-Дієго, Каліфорнія.

Наукометрична база даних – бібліографічна і реферативна база даних, а також інструмент для відстежування цитованості наукових статей.

На сьогоднішній день існує велика кількість систем цитування (бібліографічних баз). Вони можуть бути як загальнонауковими, так і галузевими, тобто в них можуть індексувати журнали або за всіма науковими галузями (Web of Science, Springer, Scopus, Web of Knowledge), або за галузями наук (Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Agris, GeoRef). Зупинимось на деяких:

Web of Science корпорації Thomson Reuters (<http://wokinfo.com/russian/> російськомовний сайт компанії Thomson Reuters) – найстаріша та найбільш авторитетна в світі аналітична і цитатна база даних. Враховуються тільки статті в журналах, що рецензуються. Решта всіх типів наукових публікацій не розглядається. Об'єднує три бази: Science/Social, Sciences/Arts&Humanities, Citation Index. (Доступ обмежений, за передплатою);

Scopus – пошукова платформа компанії Elsevier враховує окрім журналів, що рецензуються, серійні видання (серії книг, матеріали конференцій). У багатьох країнах є одним із головних джерел отримання наукометричних даних для проведення оцінних досліджень на державному або корпоративному рівні. Комерційна БД і повна її версія доступна тільки на умовах передплати. Проте існує можливість перегляду ресурсів БД Scopus в обмеженому режимі Author preview (доступні кількість представлених в БД статей автора, h-index, кількість цитувань);

Scirus – безкоштовний пошук компанії Elsevier (<http://www.scirus.com>). Дозволяє знайти наукові звіти, дисертації, журнальні статті, патенти, які не входять в інші пошукові системи;

Science Citation Index Expanded – база даних із природних наук;

Social Sciences Citation Index – база даних із соціальних наук;

Arts and Humanities Citation Index – база даних із мистецтва і гуманітарних наук;

Google Scholar (Академія Google) – вільнодоступний пошукач (<http://scholar.google.com.ua/>), включає більшість електронних журналів Європи і Америки, що рецензуються, від найбільших наукових видавництв з різних галузей науки;

у Китаї в 1989 році був створений власний індекс цитування *Chinese Science Citation Index*, що охоплює зараз понад 1 000 провідних китайських журналів;

у Японії (*Citation Database for Japanese Papers*, складова частина національної наукової інформаційно-пошукової системи CiNii);

у Тайвані (*Taiwan Humanities Citation Index*);

у Європі (наприклад, проєкт *Euro-Factor*).

Index Copernicus – це міжнародна онлайн база наукових публікацій, створена в 1999 році в Польщі. База даних містить декілька інструментів для оцінки продуктивності авторів і видавців, які дозволяють відстежувати вплив наукових праць і публікацій окремих учених або наукових установ. *Index Copernicus* знайомить користувачів бази даних з анотаціями розміщених статей і їх індексацією, складає власний імпаکت-фактор.

Найавторитетнішими з існуючих міжнародних систем цитування, чії індекси визнаються у всьому світі, є: *Web of Science* і його конкурент – система *Scopus*. *Web of Science* і *Scopus* є платними ресурсами і далеко не всі наукові організації або ВНЗ можуть собі дозволити недешеву передплату на доступ до них.

У Росії з 2005 р. науковою електронною бібліотекою (НЕБ) створюється *національний Російський індекс наукового цитування* (РІНЦ). Це національна інформаційно-аналітична система, що включає понад 4 мільйони публікацій російських авторів, а також інформації про цитування цих публікацій з 2 000 російських журналів. Крім бібліографічної і цитатної інформації, в РІНЦ включаються відомості про авторів публікацій і організації, в яких вони працюють. Доступ до РІНЦ- системи *Science Index* безкоштовний (<http://elibrary.ru/titles.asp>).

Перед авторами виникає питання – в який журнал відправити статтю. Спочатку потрібно вибрати тематику журналу (*слід також звертати увагу на періодичність виходу*), найбільш відповідну для вашої статті. Почніть із тих журналів, які ви самі читали. Складіть їх список. Якщо ви хочете ознайомитися з великою кількістю журналів, можете провести пошук інших статей (за вашою тематикою) і подивитися, де вони були опубліковані. Назву зарубіжного журналу можна знайти на сайтах міжнародних систем цитування (*Новий сервіс Elsevier Journal Finder безкоштовно допомагає дослідникам підбирати відповідні за темою журнали для подальшої публікації статей* <http://www.elsevier.com/journal-authors/home>), у каталогах журналів відкритого доступу, через пошукові системи Google, Yandex. (Слід пам'ятати про мовні бар'єри і свої матеріальні можливості).

Коли у вас буде взірцевий список журналів для публікації статті, відвідайте і прочитайте веб-сайти даних журналів. Кожен журнал повинен мати сторінку, на якій наведено інструкції і керівництво для авторів.

Вимоги до оформлення наукової статті можуть відрізнятись кардинально, залежно від журналу. Найчастіше при написанні наукової статті виходять із таких вимог. Наукова стаття повинна мати обмежений обсяг (7 – 10 сторінок друкованого тексту, формат сторінки – А4, книжкова орієнтація, поля 2,5 см з усіх боків, Times New Roman, колір – чорний, розмір шрифту – 14 кегель; 1,5 інтервала), посилання в квадратних дужках.

Структура викладу статті, як правило, така: заголовок, дані про авторів, **анотація, ключові слова** (2 (3) мовами: українська, (російська), англійська), **основний текст статті, література; шифр спеціальності; контактний номер телефону; ВНЗ, кафедра; вчений ступінь, звання; місце роботи; посада; e-mail.**

Якщо говорити про наукові періодичні видання нашої академії, то поки що жодне з них не входить у жодну (із зарубіжних) наукометричних баз даних. Перші кроки до цього роблять відповідальні секретарі видань разом із головними редакторами. Щодо українських баз даних наукової періодики, то найбільша база – «Наукова періодика України» бібліотеки ім. В. Вернадського, до якої входять і видання нашої академії. Статистику цих видань можна переглянути безкоштовно (http://archive.nbuv.gov.ua/rating/20121216_1.html).

На думку багатьох учених, наказ МОНУ № 1112 безумовно може позитивно вплинути на якісний рівень наукових досліджень в Україні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. **Літвінова Н.** П'ять питань професіоналові: система РІНЦ – Science Index : [інтерв'ю з

- С. А. Мартинчик] [Електронний ресурс] / Наталія Літвінова. – Режим доступу : <http://www.mma.ru/news/arhive/147104/?print=Y>. – Загол. з екрану
2. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17 жовтня 2012 р. № 1112. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1851-12>
3. **Раїцкая Л.** Що дає РІНЦ російській науці? [Електронний ресурс] / Лілія Раїцкая. – Режим доступу : <http://www.mgimo.ru/news/experts/document240629.phtml>. – Загол. з екрану;
4. **Флегантов Л.** Для чого нам потрібні міжнародні наукометричні бази даних [Електронний ресурс] / Леонід Флегантов. – Режим доступу : http://web-in-learning.blogspot.com/2012/11/blog-post_24.html#sthash.vAE42W9e.dpuf. – Загол. з екрану
5. **Игорнов И., Шадура В., Шевченко А.** Наукометрия против инсинуаций // Зеркало недели. – 2013. – 19 октября. – С. 11.

УДК 008 + 130.2

РЕЦЕПЦІЯ ПОНЯТТЯ НООСФЕРИ В СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

М. Г. Складановська, доц.

Ключові слова: ноосфера, біосфера, ноосферний розвиток людства, коеволуція природи та суспільства, екологічна культура, екологічна свідомість

Постановка проблеми. В наш час практично всі сфери діяльності людини дістали такого розвитку, при якому вирішальним для збереження життя стає адекватність цілісного сприйняття буття. Ситуації порушення основних принципів гомеостату раніше торкалися головним чином структури людських стосунків. Сьогодні вони розглядаються в системі стосунків людини з природою, в її моральних орієнтаціях, у ставленні до себе. Якщо раніше екологічні кризи мали локальний або регіональний характер, то зараз виникла загроза глобальної кризи, яка вже почала реалізуватися внаслідок необмеженого росту населення планети, необміркованого природокоористування, неусвідомлення його результатів і темпів наближення екологічної катастрофи, яка неминуче охопить планету за умови продовження руйнування людиною біосфери і відсутності змін у формуванні екологічної свідомості кожної особистості. Реальною стає загроза виснаження не тільки матеріальних, природних, а й екологічних ресурсів, тобто таких, без яких неможливе життя на Землі: чисте повітря, прісна вода, родючі ґрунти, рослинний та тваринний світ, ліси, джерела енергії. Руйнується біосфера – руйнується і система цінностей, особливо у молодого покоління.

Наразі для розуміння сучасного стану людини і суспільства актуальною проблемою стає людський вимір культури в її глобально значущому осмисленні. Як вважає М. М. Кисельов, необхідною передумовою культури є взаємодія суспільства і природи, реалізація її в підсистемі «культура – природа» цілісної системи «людина – природа» [1, с. 90]. Великий вчений і філософ В. І. Вернадський вже на початку ХХ століття передбачав: «Вплив людини на природу зростатиме настільки швидко, що людина повинна взяти на себе відповідальність за майбутній розвиток планети. Розвиток довкілля і суспільства стане нероздільним, а біосфера переходить до нового етапу свого еволюційного розвитку, нового стану – ноосфери.» [2, с. 138] Цей термін увели геолог-палеонтолог П. Тейяр де Шарден та Е. Леруа – французький математик і філософ, які сформулювали свої ідеї після лекцій В. Вернадського у Сорбонні в 1923 – 24 роках. Ще й досі цей термін припускає багатозначні тлумачення.

Мета статті – аналіз існуючих трактувань змісту поняття «ноосфера» та його рецепції в сучасному науковому дискурсі.

Виклад матеріалу. Дослівний переклад «ноосфера» – сфера Розуму. В літературі можна зустріти й такі тлумачення: ноосфера – це:

- частина біосфери, яка опинилася під впливом людини і перетворюється нею;
- освоєна людиною біосфера;
- онтологічна категорія;
- інтегрована думка людства;
- границя нашого сучасного світосприйняття;
- екран, на який проектується загальнокультурний художньо науковий гіпертекст – змістовне поле;
- не предмет, який ми бачимо, а умова бачення в природі того, що залежить від людини;
- теоретичний конструкт;
- науково-поетичне вираження ідеї космічності людського розуму як творіння.